

ΚΩΣΤΗ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ

Λανθάνουσα εικόνα

*Δοκίμιο για τη φωτογραφία
(β' έκδοση)*



ΜΩΡΕΣΟΠΟΥΛΟΣ / φωτογραφία

40.1
/ 1.1

Ι. Ε. Ι. ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Αρ. Εισ. 58105

ΚΩΣΤΗ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ

Έργο: Ενίσχυση και εμπλουτισμός
των Αρχαίων Ελληνικών Βιβλιοθηκών
M S 5 700

Η συλλογή της Β.βλ. εθικής συντάχθηκε με
ταίρια από την Εφορεία. Ένταξη από ποσό 75%
και 25% από εθνικούς μας πόρους

Η (φωτογραφία ως) ΛΑΝΘΑΝΟΥΣΑ ΕΙΚΟΝΑ

Δοκίμιο για τη φωτογραφία

ΜΩΡΕΣΟΠΟΥΛΟΣ / φωτογραφία

Τίτλος: ΛΑΝΘΑΝΟΥΣΑ ΕΙΚΟΝΑ

ISBN 960-366-039-6

Επιμέλεια έκδοσης, φωτογραφία εξωφύλλου: Κωστής Αντωνιάδης

Copyright κειμένων © Κωστής Αντωνιάδης

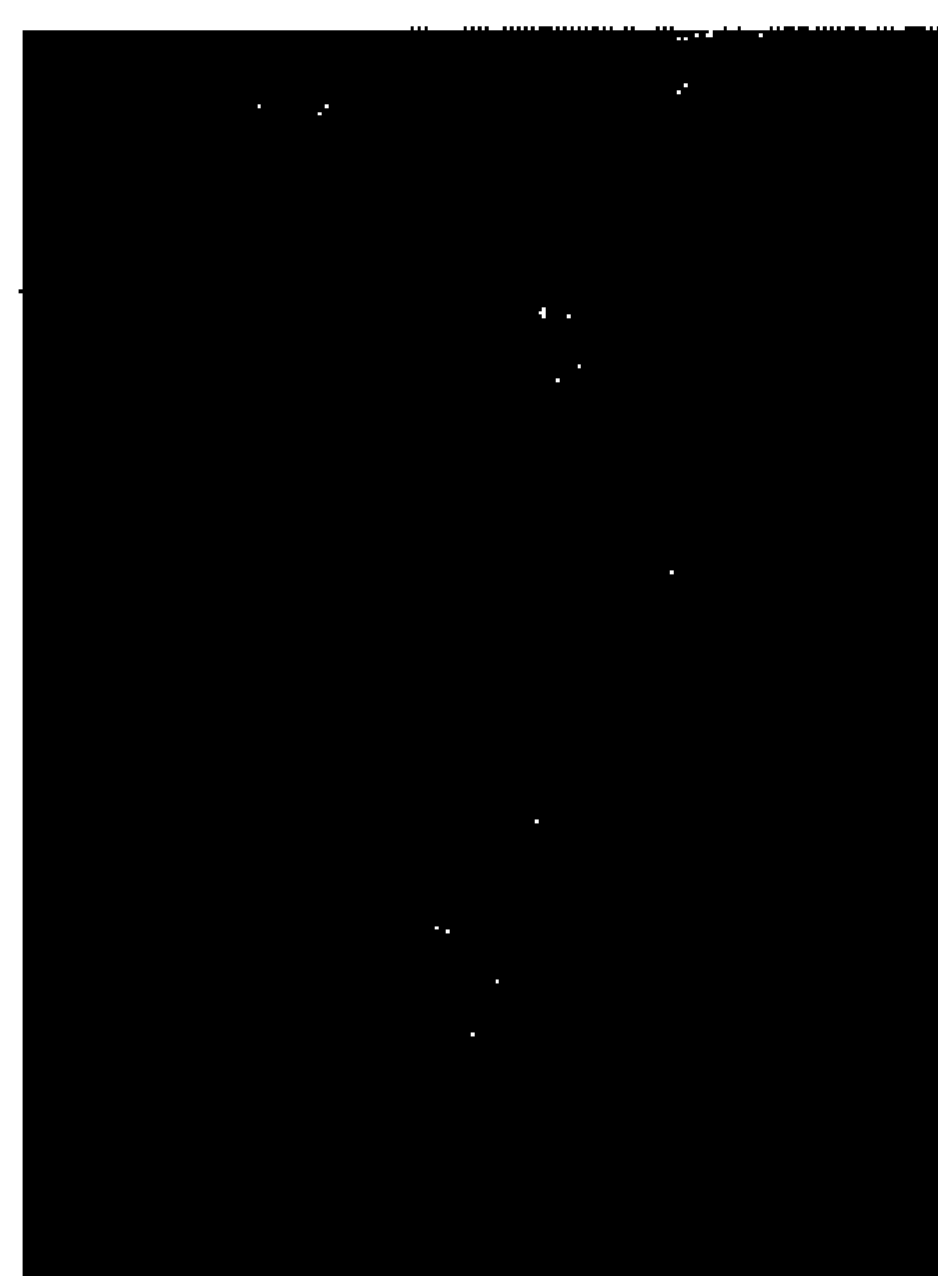
Copyright Ελληνικής έκδοσης © Σταύρος Μωρεσόπουλος

Α' έκδοση: Φεβρουάριος 1995

Β' έκδοση: Σεπτέμβριος 1999

Από τις εκδόσεις **πόντιξ** ΜΟΝΟΠΡΟΣΩΠΗ ΕΠΕ
στη σειρά ΜΩΡΕΣΟΠΟΥΛΟΣ / φωτογραφία

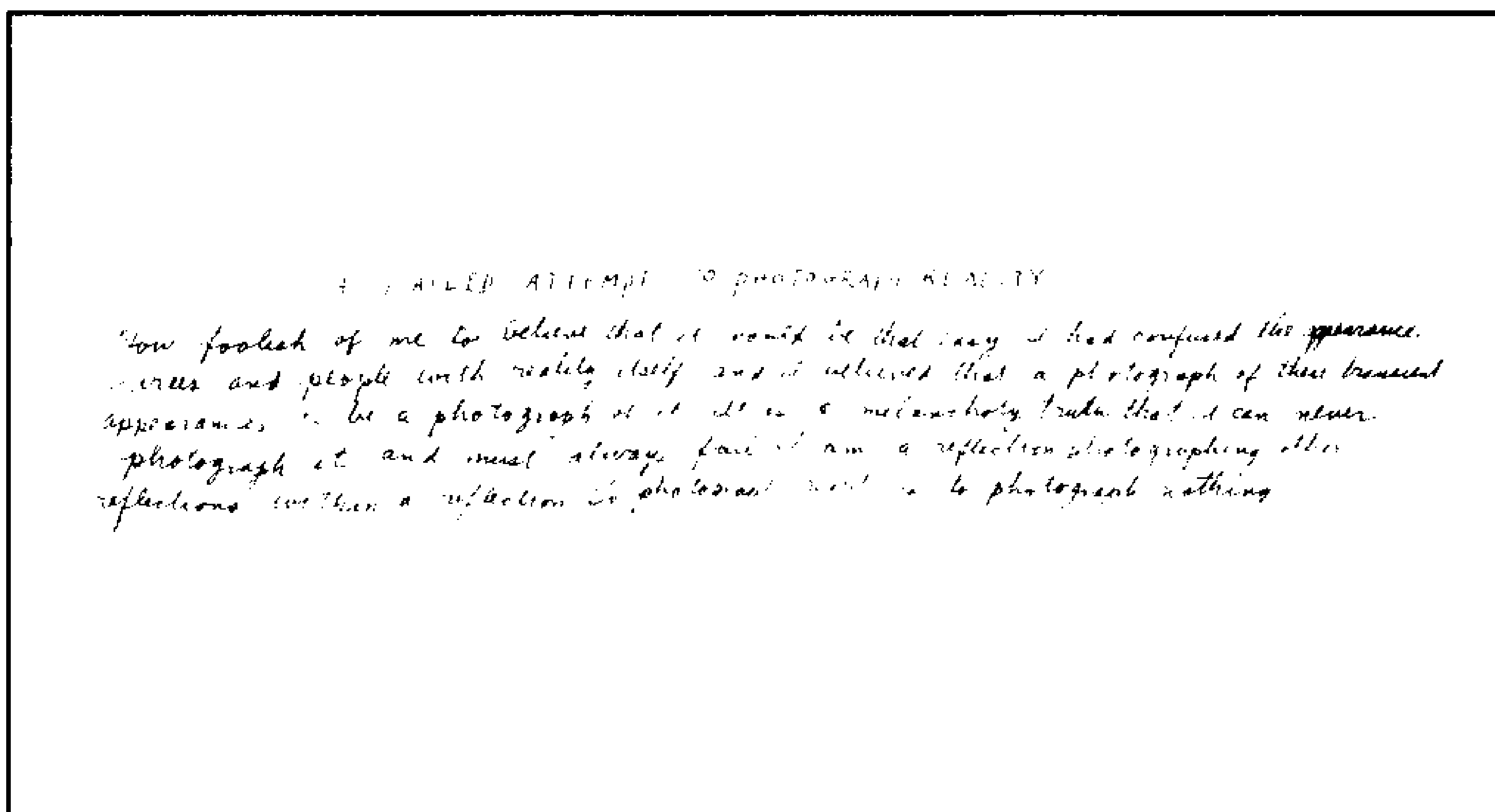
Αρίωνος 10, Ψυρρή, 105 54 Αθήνα, Τηλ: 3234217, Fax: 3232082.



"Κατά βάθος- ή σε τελευταία ανάλυση- για να
δει κανείς καλά μια φωτογραφία είναι
καλύτερα να σηκώσει το κεφάλι ή να κλείσει
τα μάτια". Roland Barthes

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

ΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΑ ΜΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ *



1. Duane Michals, *A failed attempt to photograph reality*

«Πόσο ανόητος ήμουν πιστεύοντας πως θα ήταν εύκολο. Είχα μπερδέψει την παρουσία των δέντρων και των ανθρώπων με την ίδια την πραγματικότητα, και πίστευα πως η φωτογραφία αυτών των φευγαλέων φαντασμάτων θα ήταν η φωτογραφία της πραγματικότητας. Είναι μια μελαγχολική αλήθεια πως δεν θα μπορέσω ποτέ να τα φωτογραφίσω και είμαι καταδικασμένος πάντοτε να αποτυγχάνω. Είμαι μια αντανάκλαση, που φωτογραφίζει άλλες αντανάκλασεις, μέσα σε μια αντανάκλαση. Το να φωτογραφηθεί η πραγματικότητα ισοδυναμεί με το να φωτογραφηθεί το τίποτα».

Πολλές φορές αναρωτιέμαι πόσες φορές και για πόση ώρα έχω κοιτάξει τις φωτογραφίες που μου αρέσουν. Είναι μέσα στα βιβλία μου, μέσα στους φακέλους μου· πολλές φορές δεν ξέρω πια που θα τις βρω. Ξέρω πως ο χρόνος που τους έχω αφιερώσει συνολικά,

* Το κείμενο αυτό δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Φωτογραφία τον Ιούλιο του 1990 στο πλαίσιο μιας σειράς άρθρων με το γενικό τίτλο «Ένα κείμενο για μια φωτογραφία».

μερικά λεπτά της ώρας, είναι πολύ λίγος σε σχέση με τη σημασία που έχουν για μένα. Αυτές τις διαλεχτές εικόνες δεν τις κρεμώ ποτέ στους τοίχους· η θέση τους είναι στο μυαλό μου, στη φαντασία μου, μαζί με τις άλλες εικόνες της μνήμης, τις εικόνες των λέξεων, των ήχων· αυτές τις εικόνες που γνωρίζουμε την ύπαρξή τους, τις βλέπουμε, αλλά διαλύονται κάθε φορά που προσπαθούμε να τις κοιτάξουμε.

Έτσι, η αληθινή σχέση μου με τις φωτογραφίες που μ' ενδιαφέρουν μετριέται με την επιθυμία μου να τις ξανακοιτάξω κάποια στιγμή, για λίγα δευτερόλεπτα. Το να γράψω, λοιπόν, ένα κείμενο για μια τέτοια φωτογραφία προϋποθέτει να τη βάλω μπροστά μου και να την κοιτάξω προσεκτικά, δηλαδή να εξαντλήσω την επιθυμία μου. Κι αυτό είναι κάτι που δεν μπορώ να κάνω σε μια φωτογραφία που έχει σημασία για μένα. Αλλά ακόμα κι αν ξεπερνούσα αυτή τη δυσκολία, αναρωτιέμαι πως θα μπορούσε ο λόγος να σχετιστεί με τη φωτογραφία. Θα μπορούσα, για παράδειγμα, να παραθέσω κάποιες πληροφορίες για την εποχή που έγινε ή για το φωτογράφο που την έκανε. Θα μπορούσα ακόμα να τη χρησιμοποιήσω για να εκφράσω κάποιες σκέψεις σχετικά με τη θέση της φωτογραφίας στη σύγχρονη καλλιτεχνική έκφραση. Τέλος στη χειρότερη περίπτωση, θα μπορούσα να υποδείξω με ποιόν τρόπο πρέπει να την κοιτάξει κανείς. Ποτέ, όμως, δεν θα μπορούσα να μιλήσω ή να γράψω άμεσα γι' αυτήν την ίδια τη φωτογραφία, χωρίς να προδώσω το συναίσθημα που μου προκαλεί. Ξέρω καλά τι μπορεί να κάνει ένα κείμενο σε μια φωτογραφία.

Γι' αυτό διάλεξα μια φωτογραφία που δεν περιέχει κάτι φωτογραφημένο (κανένα ίχνος της ορατής πραγματικότητας), αλλά ένα σύντομο σχόλιο, που αναφέρεται στη σχέση της φωτογραφίας με την πραγματικότητα. Ο Duane Michals, όπως πολλοί σύγχρονοί του φωτογράφοι και μερικοί παλιότεροι, ξέρει καλά τι μπορεί να κάνει η φωτογραφία στην πραγματικότητα που φωτογραφίζεται.

Οι φωτογραφίες δείχνουν πάντοτε κάτι: ένα πρόσωπο, ένα πράγμα, μια σκηνή, που, όταν φωτογραφηθούν, γίνονται αυτό το πρόσωπο, αυτό το πράγμα, αυτή η σκηνή. Έτσι, όταν κοιτάζουμε μια φωτογραφία, η ματιά μας διαπερνά την εικόνα και βλέπουμε τούτο ή εκείνο το πράγμα, που ήταν εκεί και φωτογραφήθηκε. Τίποτα δεν μας υποδεικνύει να δούμε αυτό που είναι πάνω στο φωτογραφικό

χαρτί σαν μια αναπαράσταση αυτού που φωτογραφήθηκε. Όταν κοιτάζουμε άλλες εικόνες (για παράδειγμα, μια ζωγραφική εικόνα), ξέρουμε πως ένα σημείο, ένα σχήμα, μια φόρμα αποτελούν προσέγγιση ή καλλιτεχνική ερμηνεία μιας απύσας πραγματικότητας. Στην περίπτωση της φωτογραφίας, η καταλυτική παρουσία της φωτογραφημένης πραγματικότητας αποδυναμώνει τις έννοιες της αναπαράστασης, της ερμηνείας, της προσέγγισης. Η παρουσία της φωτογραφημένης πραγματικότητας αναλώνει τη ματιά μας· είναι εκεί, διεκδικώντας αυτό που βλέπουμε.

Οι φωτογραφίες που προτιμώ είναι πάντοτε αυτές που μου δίνουν κάτι διαφορετικό απ' αυτό που δείχνουν. Μια φωτογραφία λόγου χάρη μου δείχνει ένα δρομάκι σ' ένα χωριό της Σεβίλλης (έτσι μου λέει η λεζάντα της), το φως του ήλιου, τις σκιές των τοίχων, τη θαμπή σιλουέτα ενός παιδιού στο βάθος του φωτογραφημένου πεδίου. Χωρίς κανέναν ιδιαίτερο λόγο, αυτή η φωτογραφία μου προκαλεί ένα έντονο συναίσθημα που είναι περιττό να κατονομάσω ή να περιγράψω εδώ. Συναίσθημα που απορρέει όχι από τη φωτογραφημένη πραγματικότητα που δείχνεται, αλλά από την ακινησία, το ασφυκτικό κλείσιμο της σκηνης μέσα στο κάδρο, τη σιωπή που την περιβάλλει, τη στέρηση της δυνατότητας να δω κάτι περισσότερο.

Άλλες φορές πάλι, αυτό που βλέπω στις φωτογραφίες είναι η ίδια η ματιά του φωτογράφου. Αυτή, που καθώς στρέφεται σ' ένα συγκεκριμένο χώρο, σημαδεύει ένα σημείο του, αγκιστρώνεται σ' ένα κλάσμα του δευτερολέπτου, αφήνοντας να διαφανεί μια επιθυμία, μια τρυφερότητα. Αν κάτι μ' ενδιαφέρει, δεν είναι αυτό που μου δείχνει, αλλά αυτό που δείχνει.

Προτιμώ την απουσία της φωτογραφημένης πραγματικότητας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ένα κείμενο για μια φωτογραφία.....	1
1. ΟΠΤΙΚΗ ΜΝΗΜΗ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ.	
Η φωτογραφία ενθύμιο.....	4
Η αναπαριστώσα ύλη της φωτογραφίας.....	8
2. Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	15
3. « Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΟΦΕΙΛΕΙ ΝΑ ΜΟΙΑΖΕΙ ΣΤΗΝ ΟΡΑΤΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ».....	27
4. Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ.	
Η φύση του φωτογραφικού σημείου.....	36
Ο Βαθμός απεικόνισης.....	42
Η φωτογραφική παραμόρφωση.....	53
5. ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ.....	59
6. ΜΙΑ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΣΤΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ.....	72
7. Η ΑΦΗΓΗΣΗ ΣΤΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ.....	84
8. ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ.	
Το φωτογραφικό παράδοξο.....	94
Η κωδικοποίηση του φωτογραφικού μηνύματος.....	98
Η φωτογραφία καθρέφτης της πραγματικότητας.....	110
Η φωτογραφία ως μεταμόρφωση του πραγματικού.....	114
9. ΤΑ ΣΥΝ-ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ.	
Η παράθεση κειμένων.....	121
Η παράθεση εικόνων.....	125
Το μήνυμα του είδους.....	134
10. Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΩΣ ΕΡΓΟ ΤΕΧΝΗΣ	
Η συζήτηση για τη φωτογραφία ως τέχνη.....	145
Ευτυχώς η φωτογραφία δεν είναι ζωγραφική.....	150
Ευτυχώς (η φωτογραφία) δεν έχει νόημα.....	153
Η φωτογραφία ως αποτύπωμα του πραγματικού.....	154
11. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΜΗΧΑΝΗΣ.....	167
Η λειτουργία της φωτογραφικής συσκευής.....	168
Το πρόγραμμα.....	172
Η διαμόρφωση της φωτογραφικής απεικόνισης.....	180
12. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΠΡΑΞΗ.	
Η προεικονοποίηση.....	190
Η λανθάνουσα εικόνα.....	198